

Голас Рафзімы

№ 32 (1396)

ЖНІВЕНЬ 1975 г.

ВЫДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУДЯЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ

ГОД ВЫДАННЯ 20-ТЫ

ЦАНА 2 КАП.

У ІМЯ МІРУ, БЯСПЕКІ І СУПРАЦОЎНІЦТВА

Палац «Фінляндія» ў Хельсінкі, дзе праходзіла нарада па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе.
На трыбуне Л. БРЭЖНЕЎ.
У час адкрыцця нарады.
Саветская дэлегацыя ў зале пасяджэнняў.

У жыцці Еўропы адбылася падзея вялікай гістарычнай важнасці — закончыў сваю работу завяршальны этап Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе, што праходзіў з 30 ліпеня па 1 жніўня ў сталіцы Фінляндыі — Хельсінкі.

У нарадзе, якая абмяркоўвала карэжныя праблемы міру, бяспекі і супрацоўніцтва ў Еўропе, прынялі ўдзел 33 еўрапейскія краіны, а таксама ЗША і Канада на чале са сваімі высокімі прадстаўнікамі. Саветскую дэлегацыю ўзначальваў Генеральны сакратар ЦК КПСС таварыш Л. Брэжнеў. У складзе яе былі член Палітбюро ЦК КПСС, міністр замежных спраў СССР А. Грамыка (намеснік кіраўніка дэлегацыі), член ЦК КПСС К. Чарненка, намеснік міністра замежных спраў СССР А. Кавалёў.

Вышэйшыя кіраўнікі дзяржаў—удзельніц Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе падпісалі Заключны акт — дакумент, які напаяняе канкрэтным матэрыяльным зместам разрадку напружанасці і закладвае асновы міру і бяспекі народаў еўрапейскага кантынента.

На нарадзе выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС Л. Брэжнеў. Яго выступленне мы прапануем увазе чытачоў.

ВЫСТУПЛЕННЕ ТАВАРЫША Л. БРЭЖНЕВА

Паважаны таварыш старшыня! Паважаны ўдзельнікі нарады! Усе мы, прымаючы ўдзел у заключным этапе Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе, адчуваем незвычайны характар гэтай падзеі, яе палітычную маштабнасць. Можна з упэўненасцю сказаць — гэта ж адчуваюць мільёны і мільёны людзей ва ўсіх краінах, якія ўдзельнічаюць у нарадзе, і не толькі ў гэтых краінах. Яны асэнсоўваюць разам з намі тое, што адбываецца ў гэтыя дні ў сталіцы Фінляндыі.

Чым выкліканы такія адносіны да нарады вышэйшых палітычных і дзяржаўных кіраўнікоў, якія знаходзяцца ў гэтай зале?

Адказ, як відаць, у тым, што з вынікамі нарады звязаны чаканні і надзеі, якія не параджала ні адна іншая калектыўная акцыя ў перыяд пасля вядомых сумесных саюзніцкіх рашэнняў пасляваеннага часу.

Людзям, што належаць да пакалення, якое перажыло жахі другой сусветнай

вайна, асабліва выразна бачны гістарычны сэнс гэтай нарады. Яе мэты блізка розуму і сэрцу таксама таго пакалення еўрапейцаў, якое вырасла і жыве ва ўмовах міру і якое справядліва лічыць, што інакш і быць не павінна.

Шчодро паліта крывёй зямля Еўропы за гады двух сусветных войнаў. Вышэйшыя палітычныя і дзяржаўныя кіраўнікі 33 еўрапейскіх дзяржаў, ЗША і Канады сабраліся ў Хельсінкі, каб сумеснымі намаганнямі садзейнічаць пемесным намаганням кантыненту, які не ратварэнню Еўропы ў кантынент, які не ведаў бы больш ваенных узрушэнняў. Права на мір павінна быць забяспечана ўсім народам Еўропы. Зразумела, мы застанам за тое, каб такое права было забяспечана і ўсім іншым народам нашай планеты.

Будучы асноўным цэнтрам многіх і яркіх нацыянальных культур, будучы адна з вяршынь сусветнай цывілізацыі, Еўропа ў стане падаць добры прыклад будаўніцтва міждзяржаўных адносін на асновах трываллага міру.

Саветскі Саюз разглядае вынікі нарады не проста як падвядзенне неабходнага палітычнага выніку другой сусветнай вайны. Гэта разам з тым асэнсоўвае будучыні ў дастасаванні да рэальнасцей сённяшняга дня і шматвяковага вопыту еўрапейскіх народаў.

Тут, у Еўропе, не раз увенчвалі сябе сумніцельнымі «лаўрамі» аграры, а затым на іх падаў праклён народаў. Тут, у Еўропе, у палітычную дактрыну ўзводзіліся дамаганні на сусветнае панаванне, што заканчваліся крахам дзяржаў, рэсурсы якіх былі пастаўлены на службу злачынным чалавеканавісніцкім мэтам.

Вось чаму прабіла гадзіна зрабіць немінуць калектыўныя вывады з вопыту гісторыі. І мы тут робім гэтыя вывады з поўным усведамленнем сваёй адказнасці за будучыню еўрапейскага кантынента, які павінен існаваць і развівацца ва ўмовах міру.

Наўрад ці хто будзе адмаўляць, што вынікі нарады з'яўляюцца старанна ўзва-

жаным балансам інтарэсаў усіх дзяржаў-удзельніц. Таму адносіцца да іх неабходна асабліва беражліва.

Здаду нялёгка шлях ад выстаўлення самой ідэі агульнаеўрапейскай нарады да яе кульмінацыі — завяршэння на вышэйшым узроўні. Саветскі Саюз, цвяроза ацэньваючы расстаноўку і дынаміку розных палітычных сіл у Еўропе і ў свеце, цвёрда перакананы, што магутныя патоки разрадкі і раўнапраўнага супрацоўніцтва, якія ў апошнія гады ва ўсё большай меры вызначаюць ход еўрапейскай і сусветнай палітыкі, набудуць дзякуючы нарадзе і яе вынікам новую сілу і яшчэ большы размах.

Дакумент, які нам трэба будзе падпісаць, падводзячы вынікі мінулага, сваім зместам звернуты ў будучыню. Дзягнутыя дагаворанасці ахопліваюць шырокі спектр самых актуальных праблем: міру, бяспекі, супрацоўніцтва ў разнастайных галінах.

[Заканчэнне на 4-5-й стар.]

ВЫСТУПЛЕННЕ ТАВАРЫША Л. БРЭЖНЕВА

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

Пад адносіны паміж дзяржавамі-ўдзельніцамі падведзена трывалая база асноватворных прынцыпаў, якія павінны вызначаць нормы іх паводзін у адносінах паміж імі. Гэта прынцыпы мірнага суіснавання, за якія з такой перакананасцю і паслядоўнасцю змагаўся заснавальнік Савецкай дзяржавы У. І. Ленін, за якія змагаецца наш народ і сёння.

Нарада вызначыла напрамку і канкрэтныя формы супрацоўніцтва таксама ў сферы гандлёва-эканамічнай, навукі і тэхнікі, аховы навакольнага асяроддзя, культуры, адукацыі, кантактаў паміж людзьмі, устаноўмі, арганізацыямі.

Магчымаці супрацоўніцтва пашыраюцца цяпер і на такія галіны, дзе яно было немагчыма ў гады «халоднай вайны». Напрыклад, больш шырокія абмяны інфармацыяй у інтарэсах міру і дружбы паміж народамі.

Не сакрэт, што сродкі інфармацыі могуць служыць мэтам міру і давер'я, а могуць разнісоць па свету атруту варожасці паміж краінамі і народамі. Мы хачем б спадзявацца, што вынікі нарады паслужаць правільным арыенцірам для супрацоўніцтва і ў гэтых галінах.

Нарада прыняла рад важных дагаворанасцей, якія дапаўняюць разрадку палітычную разрадку вайны. Гэта таксама якая новая ступень ва ўмацаванні давер'я паміж дзяржавамі.

Савецкі Саюз — паслядоўны прыхільнік таго, каб пасля нарады ваенная разрадка атрымала далейшае развіццё. Адна з першачарговых задач у гэтым плане — знайсці шляхі да скарачэння ўзброеных сіл і ўзбраенняў у Цэнтральнай Еўропе без шкоды для бяспекі каго б там ні было. Наадварот — з карысцю для ўсіх.

Асаблівае палітычнае значэнне і маральная сіла дасягнутых на нарадзе дагаворанасцей у тым, што яны будуць змацаваны подпісамі вышэйшых кіраўнікоў дзяржаў-ўдзельніц. Надаць поўную дзейнасць гэтым дагаворанасцям — гэта наша агульная важнейшая задача.

Мы выходзім з таго, што ўсе краіны, прадстаўленыя на нарадзе, будуць ажыццяўляць дасягнуты дагаворанасці. У тым, што датычыць Савецкага Саюза, то ён будзе дзейнічаць іменна так.

На наш погляд, сумарны вынік нарады заключаецца ў тым, што міжнародная разрадка ва ўсё большым аб'ёме напўняецца канкрэтным матэрыяльным зместам. Іменна матэрыялізацыя разрады — вось у чым сутнасць справы, сутнасць усяго, што павінна зрабіць мір у Еўропе сапраўды трывалым і непахісным. І ў аснове мы ставім пры гэтым задачу спынення гонкі ўзбраенняў, дасягнення рэальных вынікаў у справе раззбраення.

Вельмі важна абвясціць правільныя і справядлівыя прынцыпы адносін паміж

дзяржавамі. Не менш важна — укараніць гэтыя прынцыпы ў сучасных міжнародных адносінах, укараніць у практыку і зрабіць іх законам міжнароднага жыцця, пераступіць якія не дадзена нікому. Наша міралюбівая палітыка накіравана на гэта, аб чым мы заявілі яшчэ раз з гэтай высокай трыбуны.

Вядома, сама сустрэча кіруючых дзеячаў 33 еўрапейскіх дзяржаў, ЗША і Канады — беспрэцэдэнтная ў гісторыі — павінна стаць ключавым звязном у працэсе разрады, умацавання еўрапейскай і міжнароднай бяспекі, развіцця ўзаемавыгоднага супрацоўніцтва. Усё гэта так.

Але каб надзеі народаў, звязаныя з гэтай сустрэчай, з рашэннямі нарады, апраўдаліся поўнасцю, не былі пахіснуты пры першай непагадзі, патрэбны далейшыя агульныя намаганні, штодзённая работа ўсіх дзяржаў-ўдзельніц па паглыбленню разрады.

Послед нарады стаў магчымым толькі таму, што яе ўдзельнікі пастаянна рабілі крокі насустрач адзін аднаму, здолелі, пераадоляючы цяжкасці, і часта немалыя, выпрацаваць нарэшце агульнапрыёмныя дагаворанасці па кожнаму з абмеркаваных пытанняў. Гэты дагаворанасці народжаны і дасягнуты не з дапамогай навязвання поглядаў адных удзельнікаў нарады другім, а на аснове ўліку думак і інтарэсаў усіх і пры агульнай згодзе.

Калі тут ёсць кампрамісы, то гэта кампрамісы абгрунтаваныя, такія, якія ідуць на карысць міру, не сціраючы адрозненняў у ідэалогіі і грамадскіх сістэмах. Больш дакладна кажучы, гэта выказванне агульнай палітычнай волі дзяржаў-ўдзельніц у тым выглядзе, у якім гэта сёння дасягальна ва ўмовах існавання дзяржаў з розным сацыяльным ладам.

З вопыту работы нарады вынікаюць важныя вывады і на будучыню. Галоўны з іх, і ён выражаны ў падагульняючым дакуменце: ніхто не павінен, апіраючыся на тыя ці іншыя меркаванні знешнепалітычнага характару, спрабаваць дыктаваць іншым народам, як яны павінны ўладкоўваць свае ўнутраныя справы. Народ кожнай дзяржавы, і толькі ён, мае суверэннае права вырашаць свае ўнутраныя справы, устанаўліваць свае ўнутраныя законы. Іншы падыход — гэта хістка і небяспечная глеба для справы міжнароднага супрацоўніцтва.

Падпісваемы намі дакумент — гэта шырокая, але дакладная платформа дзеянняў дзяржаў у аднабаковым, двухбаковым і шматбаковым парадку на гады, магчыма, на дзесяцігоддзі наперад. Але дасягнутае — не мяжа. Сёння гэта максімум магчымага, а заўтра гэта павінна стаць зыходным пунктам для далейшага руху ў тых напрамках, якія адкрыты нарадай.

З ФІНСКАГА БЛАКНОТА

Гэта не пуцявыя заметкі пра Фінляндыю, а ўсяго толькі некалькі ўспамінаў, што пакінула прыёмнае падарожжа па прыгожай і гасціннай краіне Суомі.

Яшчэ больш як месяц заставалася да пачатку заключнага этапу Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе. Яшчэ будзённым выглядалі цэнтральныя вуліцы Хельсінкі, па якіх у дні работы міжнароднага форуму праносіліся картэжы машын з дзяржаўнымі флагамі розных краін. Яшчэ ў беламармуровым палацы «Фінляндія» засядалі на сваім сімпозіуме ўрачы-неўрапаталогі. А дух нарады, да якой рыхтавалася фінляндская сталіца, хваляваў людзей розных палітычных поглядаў, выклікаў дыскусіі ў друку, усяляў надзеі на ўсталяванне доўгага і трывалага міру.

У нас, групы савецкіх журналістаў, за дзесяць дзён паездкі па гарадах Фінляндыі былі сяброўскія гутаркі з калегамі з традыцыйным кубкам кавы, сустрэчы ў рэдакцыях газет і проста выпадковыя спаткванні.

Рэдакцыя агульнаацыянальнай марксісцкай газеты «Тьеданантая» жыла ў чаканні нарады. На старонках газеты публікаваліся матэрыялы, якія расказвалі аб падрыхтоўцы да гэтай важней міжнароднай падзеі. Асабліва многа пісьмаў атрымлівалі ў гэтыя дні супрацоўнікі газеты ад сваіх чытачоў, якіх хвалявала мноства пытанняў, звязаных з маючай адбыцца нарадай.

— Асноўная маса нашых чытачоў — фінскія рабочыя, — расказвала Ліза Ліндвіст, адказны сакратар «Тьеданантая», знаёмячы нас з работай газеты, яе напрамку і задачамі. — Газета падтрымлівае рабочыя ў іх барацьбе за свае правы. Вядзе яна таксама барацьбу за мір, за супрацоўніцтва з іншымі краінамі.

Больш чым любая іншая газета «Тьеданантая» расказвае пра жыццё і дасягненні Савецкага Саюза, пра

яго міралюбіваю знешнюю палітыку, пра вызваленчы рух народаў свету. Газета змагаецца за ўмацаванне міру і дружбы паміж народамі.

«Кескісуамалайнен» — восьмая па велічыні са 100 газет, што выходзяць у Фінляндыі. Сярод яе падпісчыкаў 46 працэнтаў складаюць рабочыя, 28 — земляробы, 20 — служачыя. Гэта, як нам казалі, газета ўсіх класаў, але яна падтрымлівае так званую лінію Паасіківі — Кеканена, палітыку міру і супрацоўніцтва.

«Мы лічым вельмі важным, што паміж СССР і Фінляндыяй развіваюцца і мацнеюць сяброўскія кантакты, — сказаў нам у час гутаркі ў рэдакцыі фінскія калегі. — Наогул, у свеце змяняецца напружанасць, і фінаў гэта радуе. Вялікая заслуга ў гэтай разрады належыць Савецкаму Саюзу. Чакаем, што нарада, якая павінна адбыцца ў нашай сталіцы, замацуе пазіцыі, заваяваныя прыхільнікамі міру». Мы адчувалі, што гэтыя словы не простая ветлівасць. Так думаюць большасць фінаў.

У школе, куды мы прыехалі на экскурсію, адбылася зусім не афіцыйная, але так крануўшая нас сваёй шчырасцю і непасрэднасцю сустрэча. У школьнай зале ў гадзіны, калі вучні разыходзяцца дадому, збіраюцца пенсіянеры. Яны прыносяць з сабой кошыкі з рукадзеллем, вяжучы, шыюць цацкі, плятуць карункі і паціхеньку спяваюць. Калі мы ўвайшлі ў залу, старыя людзі падняліся і, прывітаўшы нас, заспявалі на рускай мове «Подмосковные вечера». Гэта было нечакана і прыемна. Мы падарылі ім сувеніры і значкі. З асаблівай павагай яны бралі ў рукі лінінскія значкі.

Імя правадыра працоўных шырока вядома і карыстаецца вялікай павагай у Фінляндыі. Яшчэ ў дарэвалюцыйныя гады Ленін дзевяць разоў прыязджаў сюды або бываў праездам. У фінскіх сяброў ён заўсёды знаходзіў

прытулак і дапамогу. Аб тых рэвалюцыйных падзеях захоўваецца памяць і да нашых дзён. На дамах, дзе жыў Ленін, умацаваны мемарыяльныя дошкі. У Тамперэ адразу пасля вайны створаны адзін з першых лінінскіх музеяў за мяжой. Яго гаспадаром з'яўляецца таварыства «Фінляндія — СССР», якое падтрымлівае самыя цесныя сувязі з нашай краінай. Музей знаходзіцца ў будынку Рабочага дома, дзе два разы збіраліся канферэнцыі з удзелам Уладзіміра Ільіча. У музеі беражліва захоўваюцца рэчы, якімі карыстаўся Ленін, яго творы, выдадзеныя на розных мовах свету, падарункі ад дэлегацый і асобных на-

ведвальнікаў. Фіны памятаюць, што па дэкрэту Леніна ў 1917 годзе была прызначана дзяржаўная незалежнасць іх краіны. Зусім справядліва лічаць яны таксама і тое, што добрыя пачуцці Леніна да Фінляндыі з'явіліся асновай тых сяброўскіх адносін, якія існуюць сёння паміж нашымі дзвюма краінамі.

Менавіта Леніным былі закладзены асновы той міралюбівай палітыкі суіснавання дзяржаў з розным палітычным ладам, якая атрымала бліскучую перамогу на нарадзе па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе. Цяпер гэта разумеюць і прызнаюць ва ўсім свеце.

Д. ЧАРКАСАВА.

Замежныя турысты, знаёмячыся са славутымі мясцінамі Хельсінкі, часта спыняюцца каля сціплага шэрага дома на адной з вуліц фінляндскай сталіцы. Да гэтага дома прыходзяць турысты з усіх краін свету. У цяжкія для Расіі перадрэвалюцыйныя гады, будучы ў эміграцыі, тут жыў Уладзімір Ільіч Ленін. На доме цяпер прымацавана мемарыяльная дошка, якая сведчыць аб гэтай падзеі. НА ЗДЫМКУ: дом у Хельсінкі, дзе жыў Ленін.

Фота аўтара.

БРАТЭРСТВУ І АДЗІНСТВУ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

У гонар 30-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, на стыку граніц трох саюзных рэспублік — Расійскай Федэрацыі, Украінскай і Беларускай — адкрыты манумент Дружбы.

На шасцігранным кургане ўскінулі ўзвысь тры 20-метровыя беласнежныя пілоны з інкарнацыяй каменя, здыбтага ў Крыму. Кожны з іх увянчаны карункамі нацыянальнага арнаменту і гербам рэспублікі, у бок якой ён звернуты. Усе тры пілоны апаясаны адзіным бронзавым кольцам. Па двухметровай шырыні кольца — барэльефы, якія расказваюць аб жыцці, барацьбе, адзіным лёсе народаў-братоў.

У цэнтры кольца — герб Савецкага Саюза ў акаймаванні сцягоў. Далей — фігуры герояў Кастрычніка 1917 года. Затым фігуры сталяра, каваля, калгасніцы, вучонага — адлюстраванне перыяду станаўлення сацыялізму ў нашай краіне. Услед за гэтым размешчан ордэн Дружбы народаў. За ім — расказ у бронзе аб трыумфе савецкага народа-пераможцы ў Вялікай Айчыннай вайне. Завяршаюць кампазіцыю ўобразы сучаснікаў — будаўнікоў камунізму. Побач з манументам закладзены парк Дружбы, які з гадамі ператворыцца ў дэндрарый.

Аўтар праекта помніка — беларускі архітэктар Леанід Стукачоў. Яго задуму ўзбагацілі украінскі архітэктар Аляксандр Мяжаны і скульптары Барыс Клімушка і Яўген Гарбань. Праектныя чарцяжы, металічны каркас для пілонаў вырабілі беларусы. Яны ж устанавілі каркас. Рускія аздобілі гранітам ступені манумента, уклалі каля 25 тысячы квадратных метраў бетонных пліт, вырабілі алюмініевае кольца — аснову для скульптурнай кампазіцыі з бронзы. Кожная з трох рэспублік вырашчвала саджанцы для парку Дружбы.

С. ВАЛНЯНСКІ.

ИНТЕРЕС К РУССКОМУ РАСТЕТ

Чалавецтва ўласціва імкненне да перамяшчэння ў пачыненнях і справах. Гэта адносіцца і да той вялікай справы, якая робіцца цяпер 35-ю дзяржавам, прадстаўленымі ў Хельсінкі. Гэта знайшло сваё выражэнне ў тым, што намечаны далейшыя крокі пасля першай Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе для ажыццяўлення і развіцця яе задач.

У гэтай незвычайнай па сваёй аўтарытэцкі аўдыторыі мы хацелі б з усёй сілай падкрэсліць адну з неад'емных рыс знешняй палітыкі Саюза: ланітэй палітыкі міру і дружбы паміж народамі — яе гуманізм. Ідэямі гуманізму прасякнуты рашэнні XXIV з'езда нашай партыі, Праграма міру, адным з пунктаў якой было скліканне агульнаеўрапейскай нарады.

Мы з глыбокім задавальненнем канстатуем, што палажэнні, выпрацаваныя нарадай па галоўных праблемах умацавання міру ў Еўропе, служаць інтарэсам народаў, служаць інтарэсам людзей незалежна ад іх роду заняткаў, нацыянальнасці, узросту: рабочых, працаўнікоў вёскі, асоб інтэлектуальнай працы, кожнага чалавека ў пасобку і ўсіх разам. Яны прасякнуты павагай да чалавека, клопатамі аб тым, каб ён жыў ва ўмовах міру і ўпэўнена глядзеў у заўтрашні дзень.

Дагаворанасці, дасягнутыя намі, расшыраюць магчымасці ўзмацнення ўздзеяння народаў на так званую «вялікую палітыку». У той жа час яны закранаюць і праблемы жыццёвага характару. Яны будучы садзейнічаць палепшэнню ўмоў жыцця людзей, забеспячэнню іх работай, палепшэнню ўмоў адукацыі. Яны звязаны з клопатамі аб здароўі, кара-

цей кажучы, з многім, што датычыць асобных людзей, сем'яў, моладзі, розных груп грамадства.

Як і многія іншыя выступаўшыя з гэтай трыбуны, мы расцэньваем Нараду па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе як агульны поспех усіх яе ўдзельнікаў. Яе вынікі могуць быць карыснымі і за межамі Еўропы.

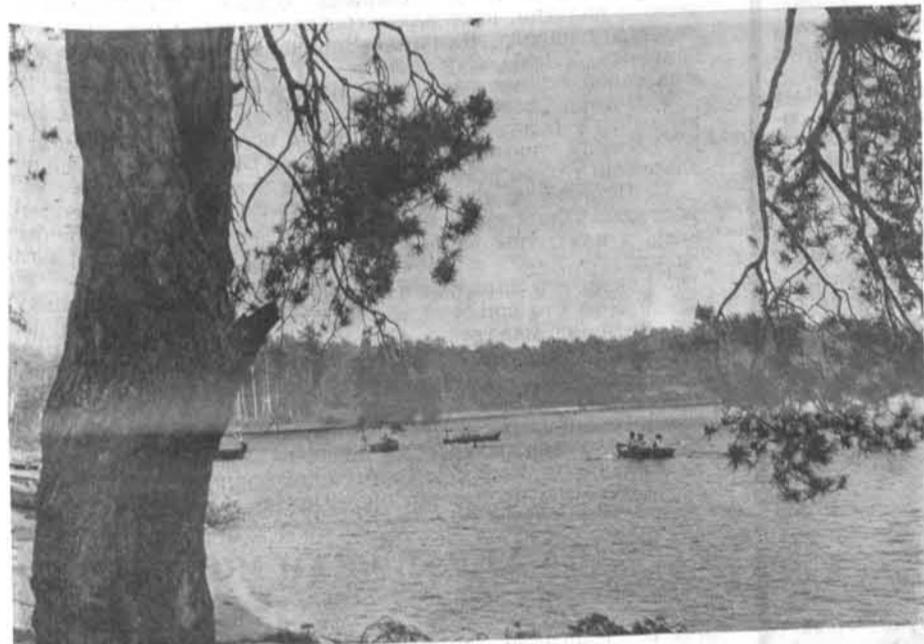
Вынікі прайшоўшых працяглых перагавораў такіх, што няма пераможцаў і пераможаных, знайшоўшых і згубіўшых. Гэта — перамога розуму. Выйгралі ўсе: краіны Усходу і Захаду, народы сацыялістычных і капіталістычных дзяржаў — удзельніц саюзаў і нейтральных, малых і буйных. Гэта выйгрыш усіх, каму дарагі мір і бяспека на нашай планеце.

Мы перакананы, што пасляховае ажыццяўленне таго, аб чым мы тут дагаварыліся, не толькі зробіць спрыяльнымі ўплыў на жыццё еўрапейскіх народаў, але і стане важным укладам у справу ўмацавання ўсеагульнага міру.

І яшчэ адна думка, якую, напэўна, падзяляюць многія прысутныя тут. Нарада аказалася карыснай школай міжнароднай палітыкі для ўдзельнічаючых дзяржаў, асабліва карыснай у нашы дні, калі існуюць неймаверныя сродкі разбурэння і знішчэння.

Магутны імпульс, які дадзены гэтай сустрэчай кіраўнікоў 35 дзяржаў — удзельніц нарады, закліканы дапамагчы ўдзельніц у Еўропе і па-за ёй жыць у міры.

У заключэнне хацелася б выказаць глыбокую ўдзячнасць народу і ўраду Фінляндыі, асабіста прэзідэнту У. Кеканену за выдатную арганізацыю работы трэцяга этапу, за выключную сардэчнасць і гасціннасць.

Возера Белае на Брэстчыне вабіць турыстаў і адпачываючых з розных куткоў Саветаў Саюза.

Фота М. МІНКОВІЧА.

«БУЛЬБА» Ў БЛЭКПУЛЕ

Мне ідзе ўжо сямідзесяты год, але не перастаю марыць аб паездцы на Радзіму. Хацелася б яшчэ хоць раз пабываць у Беларусі, зірнуць на родны Нёман, пахадзіць па яго берагах... Мая жонка Вініфрэд мяне цяжка падтрымлівае. Яна чытае часопіс «Soviet Union», з Масквы атрымлівае «Soviet Weekly». З «Голасу Радзімы» мы таксама шмат даведваемся аб Саветах Саюза, расказваем сваім сябрам аб жыцці савецкіх людзей, ім сябрам аб іх мірнай працы, аб тым, якіх поспехаў дасягнула медыцына ў СССР, як там арашаюць пустыні і будуць БАМ... Словам, расказаць ёсць аб чым.

А нядаўна тут гасціла група самадзейных артыстаў з горада-героя Мінска. Група гэта знаходзілася ў Англіі па запрашэнню таварыства Брытана-Савецкай дружбы і мэры горада Нотынгема. У Блэкпуле яны далі канцэрт у клубе прафсаюзаў. Нам асабліва прыемна было пачуць мілія беларускія песні, убачыць, як ліха адплясваюць артысты нашу родную «Бульбу». У самую далёкую куткі сэрца пранікалі гукі цымбал. Канцэрт прайшоў з вялікім поспехам. Англіійскія рабочыя вельмі цёпла прымаюць кожны нумар. І правільна сказаў

у прывітальным слове старшыня клуба: такія сустрэчы садзейнічаюць устанавленню лепшых адносін паміж Саветаў Саюзам і Вялікабрытаніяй.

Цяпер мы і нашы англійскія сябры з нецярпеннем чакаем новых сустрэч з савецкімі артыстамі.

У. ВЯГАНСкі.

Англія.

САВЕЦКІЯ ТАВАРЫ Ў АНГЛІІ

У англійскіх магазінах цяпер усё часцей можна сустрэць тавары, вырабленыя ў СССР. Англічане ахвотна купляюць савецкія аўтамабілі, радыётавары, гадзіннікі.

Асаблівым пошукам карыстаецца прадукцыя мінскага аб'яднання «Прамень». Наручныя гадзіннікі, вырабленыя беларускімі майстрамі, адпавядаюць патрабаванням самага прызірлівага пакупніка: пазалочаны корпус, прыгожы дыферблат і самае галоўнае — выдатны ход. У гэтым я маю — выдатны ход.

У маім доме ёсць таксама савецкі трансістарны радыёпрыёмнік «Вега-206». Цяпер думаю купіць яшчэ стаячыя радыё, вялікі прыёмнік. Ужо і маюць нагледзець: таксама «Вега» з прыгожай школай, корпус аздоблены чырвоным дрэвам. А мая жонка марыць мець савецкі аўтамабіль — малагабарытны, эканомны і надзейны.

П. ЦАРКОВІЧ.

Англія.

Каждые два года число людей, говорящих по-русски, увеличивается примерно на миллион. Сегодня около полумиллиарда человек в мире в той или иной степени владеют русским — это значит, что почти каждый седьмой житель планеты знает или изучает его.

Эти данные были приведены на заключившейся в Москве X сессии исполнительного совета Международной ассоциации преподавателей русского языка и литературы (МАПРЯЛ), объединяющей более 80 тысяч русистов 40 стран.

Русский — один из шести «официальных мировых языков» ООН. На нем в настоящее время кодируется 70—75 процентов всей информации, имеющейся в мире. Иными словами, человек, владеющий им, получает доступ практически ко всему богатству человеческой мысли на Земле.

На торжественном открытии сессии под председательством президента МАПРЯЛ академика Михаила Храпченко был избран новый вице-президент Ассоциации профессор Дэн Давидсон (США).

Президент Всеамериканского совета по делам русского языка Давидсон — активный распространитель русского языка и литературы в своей стране, автор русских учебников, пишущий в настоящее время совместно с авторским коллективом Института русского языка имени А. С. Пушкина (ИРЯ) новый учебник.

— Я считаю, — сказал он, — что наши контакты должны быть более тесными. Чтобы хорошо знать партнера, надо знать его язык. В моей стране интерес к русскому языку растет с каждым годом. Знание его — необходимое условие для получения многих постов: в Федеральном аппарате, в научно-исследовательских учреждениях, в частном бизнесе, в библиотечном деле, в сфере средств массовой коммуникации. Я с удовлетворением узнал, что журнал «Русский язык за рубежом», издаваемый ИРЯ, открыл новую рубрику «Русский язык для деловых людей».

Какие вопросы были обсуждены на сессии? Их несколько.

В августе 1976 года в Варшаве состоится III конгресс МАПРЯЛ, на который съедется более 2000 человек. За последнее время интерес к русскому языку выражается не только в росте числа людей, его изучающих, но и в улучшении качества преподавания, в усовершенствовании методики, учебников, словарей. Этим и объясняется выбор темы конгресса: «Научные основы и практика преподавания русского языка и литературы». О роли русского языка в подготовке национальных кадров рассказал заместитель директора института Сергей Сохин.

В институте открыты два заочных отделения для зарубежных граждан. На первом преподаватели русского языка повышают свою квалификацию, второе создано для специалистов-нефилологов, желающих читать научно-техническую и общественно-политическую литературу на русском, вести деловую переписку. После завершения строительства нового комплекса жилых и административных зданий начнутся занятия и на очных факультетах.

В этом году в трех социалистических странах — ЧССР, Польше и Венгрии — ИРЯ открывает свои филиалы. Они станут консультационными и методическими центрами. Со временем подобные отделения откроются и в других государствах.

Ежегодно в нашу страну для совершенствования своих знаний приезжают 10—12 тысяч иностранцев, а число государств, где изучают русский, достигло 89. Естественно, растет спрос на учебники, книги, учебные фильмы.

Живую дискуссию вызвал доклад директора молодого, но быстро растущего издательства «Русский язык» Владимира Назарова. В 1975 году издательство, выполняя заказы 74 стран, выпустило для своих зарубежных читателей книги 154 названий на 26 языках, в 1976 году — 226 названий, словари же сейчас выпускаются практически для всех стран. И хотя директор привел эти внушительные цифры, участники сессии отметили нехватку советских изданий, выразили желание увеличить численность и тиражи книг, учебных пособий, разговорников.

По инициативе МАПРЯЛ в будущем году издательство начнет выпуск ан-

тологии русской и советской литературы, условное название которой «100 русских книг». Академик Михаил Храпченко рассказал, какой тщательный и кропотливый отбор пришлось провести ученым-литературоведам, чтобы вместить в эту сотню хотя бы часть лучшего, что накоплено русским народом.

Планы работ предметных комиссий, мероприятия МАПРЯЛ в связи с Международным годом женщины, проведение в Москве II Международной олимпиады школьников по русскому языку — эти и другие вопросы также были обсуждены в ходе работы сессии.

В перерывах между заседаниями я взяла несколько коротких интервью у руководителей Исполсовета.

— На нынешней сессии было оглашено письмо генерального директора ЮНЕСКО господин А. М. М'Бу о подключении Ассоциации статуса ЮНЕСКО. Как Вы расцениваете эту акцию?

Отвечает президент МАПРЯЛ академик Михаил ХРАПЧЕНКО:

— Это весьма приятное событие. Статус ЮНЕСКО, т. е. правовое положение Ассоциации, взаимный обмен информацией, несомненно, повысит авторитет МАПРЯЛ, а это значит, что наши ряды в скором времени пополнятся.

Вопрос к вице-президенту МАПРЯЛ профессору А. АЛИТАНУ (ФРГ).

— Как велик интерес к русскому языку в вашей стране?

— Нет нужды повторять, как высок авторитет Советского Союза на международной арене. Поэтому естественный интерес к его народу, а следовательно, и к языку, носителем которого он является. На состоявшемся в конце минувшего года в Брюсселе международном симпозиуме преподавателей русского языка в странах Запада я с удовлетворением узнал, что ФРГ и Франция занимают первое место среди этих стран по количеству обучающихся. Сейчас это число достигло 23 тысяч. Это немало, хотя ради справедливости стоит сказать, что русский занимает третье место (после английского и французского) среди преподаваемых иностранных языков. Любопытно, что интерес к нему растет не только среди молодежи, но и у людей весьма почтенного возраста. Для них организованы всевозможные курсы, семинары, коллоквиумы.

— Что Вы считаете наиболее важным в преподавании русского языка? — это вопрос к представителю Ассоциации преподавателей русского языка Англии доктору Роберту ПУЛЛИНУ.

— Мне кажется, что до сих пор недооценивается роль художественной литературы в изучении иностранного языка. Хорошая публицистическая книга или хороший роман, прочитанный самостоятельно, на мой взгляд, стоят нескольких учебников. Язык в этом случае как бы оживает для изучающего, приобретает «цвет» и «запах». Мы многого ждем от нового издательства «Русский язык».

— В каких учебных заведениях Нигерии изучают русский?

Говорит преподаватель Ибаданского университета доктор Шегун АДЭНУГА:

— Пока русский преподается только в вузах. В школах не могут изучать его, так как не хватает преподавателей. Между тем интерес к Советской стране у моих соотечественников очень высок, и многие хотели бы заниматься русским. Существующие курсы при культурных центрах или при обществах дружбы с Советским Союзом не могут охватить всех желающих.

И последний вопрос генеральному секретарю МАПРЯЛ, члену-корреспонденту Академии педагогических наук СССР, директору Института русского языка им. Пушкина Виталию КОСТОМАНОВУ.

— Что Вы считаете самым значительным в деятельности Ассоциации?

— За девять лет существования МАПРЯЛ, присутствуя на множестве сессий, семинаров, ассамблей, я не перестаю получать огромное удовлетворение, наблюдая за тем, как негр и белый, атлет и катolik, люди разных мировоззрений в кулуарах и на заседаниях беседуют об одной из самых мирных профессий на Земле — филологии. И беседуют на одном языке — на русском.

Валерия ПРУТ,
корреспондент АПН.

Праблемамі мовазнаўства ў Беларусі займаюцца сёння сотні спецыялістаў. У іх складзе 15 дактароў, гэта значыць, лінгвістаў самага высокага навуковага рангу, і больш за 100 спецыялістаў з навуковай ступенню кандыдатаў. Вялікую навуковую працу ў галіне роднай мовы выконваюць шматлікія энтузіясты і прыхільнікі нашай лінгвістычнай навукі — пісьменнікі, журналісты, настаўнікі, студэнты. Лінгвістычныя даследаванні арганізуюцца ў рэспубліцы і ажыццяўляюцца непасрэдна ў спецыяльнай навукова-даследчай установе

цы, матэрыялаў па ўжыванню слоў. Але рыхтавалі гэты слоўнік да выхаду ў свет нашы вялікія і неаспрэчныя аўтарытэты ў роднай мове — славытыя народныя пісьменнікі і паэты Якуб Колас, Кандрат Крапіва і Пятро Глебка. Таму і стаў ён незаменнай настольнай кнігай для ўсіх нашых філолагаў, працаўнікоў друку, грамадскіх і культурных дзеячаў, вучоных і г. д. Зараз падрыхтавана новае, удакладненае і дапоўненае выданне гэтага слоўніка.

Вельмі вялікае практычнае значэнне мае таксама акадэмічны «Беларуска-рускі слоўнік» (1962). Па аб'ёму ён суднасны з папярэднім слоўнікам (каля 90 тыс. слоў). Гэты лексі-

чныя слоўнікі адваротны слоўнік, новыя слоўнікі ўстойлівых выразаў і інш.

Пасляваеннае аднаўленне і развіццё ў рэспубліцы нацыянальнай адукацыі і друку выклікала патрэбу ва ўдасканаленні правапісу. Яшчэ напярэдні вайны правапіс 1933 года і граматычныя нормы разглядаліся і абмяркоўваліся ў навуковых і грамадскіх колах. Неабходнасць дапрацоўкі правапісу была відавочная. Але гэта важная справа засталася тады незавершанай.

З 1946 года ў друку зноў пачалося крытычнае абмеркаванне розных пытанняў арфаграфіі, графікі, марфалогіі і інш. У Акадэміі навук бы-

Міжнароднаму году жанчыны прысвечана выстаўка кніг, якая адкрылася ў Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна. У пяці тэматычных раздзелах выстаўкі экспануюцца больш як 700 кніг, часопісаў, плакатаў.
НА ЗДЫМКУ: ля выставачных стэндаў.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА І МОВАЗНАЎСТВА НА СУЧАСНЫМ ЭТАПЕ

ў сістэме Акадэміі навук БССР — у Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа, на мовазнаўчых кафедрах ва ўніверсітэтах і ў навуцальных інстытутах рэспублікі, у цэнтрах навуковай і тэхнічнай інфармацыі і інш. У Беларусі праводзяцца лінгвістычныя канферэнцыі, друкуюцца штогод дзесяткі кніг, брашур і зборнікаў артыкулаў мовазнаўчага зместу, ёсць свае лінгвістычныя перыядычныя выданні («Беларуская лінгвістыка» і інш.). Карацей кажучы, лінгвістычная праца ў рэспубліцы праводзіцца з вялікім размахам і на сучасным навуковым узроўні.

Як жа развівалася лінгвістыка ў Беларусі ў пасляваенны час, якія яе асноўныя раздзелы і здабыткі кожнага з іх?

Пасляваенны стан моўнай гаспадаркі нашага народа выклікаў неабходнасць першачарговага развіцця двух традыцыйных раздзелаў беларускай лінгвістыкі. Неадкладна патрэбна было падрыхтаваць самае неабходнае лінгвістычнае «абсталяванне», каб забяспечыць аднаўленне і пашырэнне грамадскіх функцый у першую чаргу беларускай літаратурнай мовы ў рэспубліцы. Трэба было таксама стварыць новую навуковую лінгвістычную базу і разгортаць фундаментальныя даследчыя працы ў розных галінах сучаснай і старой беларускай мовы. У жыцці нашага грамадства ўзрастае аўтарытэт навукі, і нацыянальнае моўнае будаўніцтва таксама павінна было абавязвацца на трывалы навуковы фундамент.

Удзел беларускай лінгвістыкі ў пасляваенным моўным будаўніцтве ў рэспубліцы — гэта праца ў трох галоўных напрамках: складанне неабходных практычных даведнікаў па лексіцы і фразеалогіі беларускай, а таксама рускай мовы, удасканаленне беларускага правапісу і садзейнічанне павышэнню культуры беларускага пісьма і, нарэшце, стварэнне комплексу дапаможнікаў і падручнікаў па беларускай мове і мовазнаўству для навуцальных устаноў рознага ўзросту. Было гэта для нашага мовазнаўства не толькі адназначна з жыццём, пачэснай справай па задавальненню надзвычайных грамадскіх патрэб свайго народа, але адначасова і ўласным ростам, а таксама рухам наперад, у яшчэ нязведанае або нявырашанае ў мове. Многія даведнікі і дапаможнікі з'яўляюцца вынікам абагульнення здабыткаў канкрэтных навуковых пошукаў або даследаў іх аўтараў.

Першым буйным даведнікам пасляваеннага часу па лексіцы і фразеалогіі з'яўляецца «Руска-беларускі слоўнік» (1952). Перакладнага слоўніка такога вялікага аб'ёму (80 тыс. слоў) у нас яшчэ не было. Падрыхтоўка гэтага лексікаграфічнага твора была распачата яшчэ ў 1943 годзе. Ствараўся ён пры адсутнасці даведчай картатэкі па беларускай лексі-

цы даведнік не толькі шырока раскрывае слоўнікавы склад сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Ён з'яўляецца таксама і нарматыўным. Больш таго, адзначана тут і прыналежнасць слоў да стыляў і функцыянальных відаў мовы. Таму «Беларуска-рускі слоўнік» дзейсна садзейнічае павышэнню культуры нашай мовы. Ён жа, безумоўна, шырока адкрыў дзверы беларускай кнізе да ўсіх савецкіх, а таксама і замежных чытачоў.

Добрымі практычнымі праваднікамі ў спецыяльную тэрміналексіку сучаснай беларускай літаратурнай мовы з'яўляецца досыць вялікі «Руска-беларускі слоўнік грамадска-палітычнай тэрміналогіі» (1970), складзены лексікаграфамі АН БССР, «Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў» (1962) А. Юрэвіча і «Кароткі літаратурна-навуковы слоўнік» (1963, 2 выд. 1969) А. Макаравіча, прызначаныя як даведнікі для вышэйшай школы. Ёсць, нарэшце, і практычны беларускі іменаслоў — «Слоўнік уласных асабовых імён» (1965) М. Судніка. А ў апошнія гады падрыхтаваны і выдадзены перакладныя і тлумачальныя падручныя слоўнікі для вучняў сярэдняй школы — «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы» (А. Баханькоў, І. Гайдукевіч, П. Шуба, 1966, 2 выд. 1972), «Беларуска-рускі слоўнік» (1970, С. Грабчыкаў), «Руска-беларускі слоўнік» (1965 г., 2 выд. 1969, С. Грабчыкаў). Гэта серыя зручных «мініслоўнікаў» мае вялікі попит у рэспубліцы. У бягучым годзе выйшаў у свет арыгінальны практычны даведнік па словаўтварэнню «Марфемны слоўнік беларускай мовы» А. Бардовіча і Л. Шакуна.

Створана некалькі цікавых даведнікаў і па беларускай фразеалогіі. Гэта перш за ўсё папулярныя ў нас кнігі Ф. Янкоўскага — «Беларускія народныя прыказкі і прымаўкі» (1957, 2 выд. 1962), «Крылатыя словы і афарызмы» (1960), «Беларускія народныя параўнанні» (1973), «Беларуская фразеалогія» (1968), а таксама, напрыклад, «Фразеалагічны слоўнік» для сярэдняй школы (1973, Н. Гаўрош, І. Лепешаў, Ф. Янкоўскі), «Беларуская перыфраза» (1974, Г. Малажай) і інш. Карацей кажучы, цяпер не трэба шарыць толькі па «кішнях» свае памяці (Якуб Колас), каб адшукаць неабходнае пачуццё некалі роднае слова або выраз. Яны ў нас зараз, як кажучы, пад рукой. І ў дарослага, і ў школьніка. Адабраныя, упарадкаваныя, з усімі патрэбнымі і аўтарытэтнымі даведкамі і тлумачэннямі.

А на «ўзлётнай дарожцы» знаходзіцца ўжо шэраг новых практычных даведнікаў па лексіцы і фразеалогіі беларускай літаратурнай мовы — нарматыўны слоўнік (арфаграфія, арфаэпія, акцэнтацыя і формаўтварэнне слоў), пераклад-

ла створана аўтарытэтная Арфаграфічная камісія на чале з Якубам Коласам. У 1951 годзе быў апублікаваны распрацаваны ёй «Праект змен і ўдакладненняў беларускага правапісу». Дыскусія вакол яго працягвалася яшчэ некалькі год пасля рэспубліканскай канферэнцыі 1952 года па арфаграфіі. Былі зацверджаны ўрадам рэспублікі частковыя змены і ўдакладненні існуючага беларускага правапісу паводле дапрацаваных і ўсебакова ўзважаных грамадска-прапановаў Арфаграфічнай камісіі. У пастанове ўрада рэкамендавалася таксама падрыхтаваць звод правіл беларускага правапісу, які ў 1954 годзе пад назвай «Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» быў выдадзены Інстытутам мовазнаўства АН БССР. Змены і ўдакладненні ў нашым правапісе, зробленыя ў 1957 годзе, — гэта яшчэ адзін крок па яго спрашчэнню і ўпарадкаванню, па ўзгадненню з літаратурным вымаўленнем, а таксама і па збліжэнню з арфаграфіяй роднасных рускай і украінскай моў.

Зараз у Інстытуце мовазнаўства АН БССР ствараецца поўны звод правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. Правапіс будзе дэталізаваны, сістэматызаваны навукова і зразумела, дзе-нідзе ўдакладнены. Аўтарскі калектыў, які працуе над зводам, узначальвае народны пісьменнік Беларускай акадэміі АН БССР Кандрат Крапіва.

Значна садзейнічаюць навядзенню арфаграфічнага парадку ў нашай пісьмовай мове, павышэнню пісьмовай культуры слоўнікі літаратурнай мовы. Асабліва ж роля ў гэтай важнай справе належыць спецыяльнаму «Арфаграфічнаму слоўніку» М. Лобана і М. Судніка (1948, 1961, 3 выд. 1971). Слоўнік прызначаны ў першую чаргу ў якасці практычнага даведніка для авалодання правапісам, і яго нароўні з падручнікам па граматыцы роднай мовы ведае ў нас кожны яшчэ са школьных год.

Багатая і грунтоўная ў нас цяпер беларуская вучэбная лінгвістычная літаратура. У грамадскіх бібліятэках і ў нашых філолагаў побач з класічнай працай мінулага стагоддзя «Беларусы» Я. Карскага на кніжных паліцах стаяць не толькі розныя школьныя падручнікі па беларускай мове, але і дзесяткі арыгінальных вучэбных дапаможнікаў па розных раздзелах беларускага мовазнаўства. Ды і, дарэчы, другі том «Беларусаў» Я. Карскага, дзе разглядаецца структура беларускай мовы, зноў стаў даступны шырокім колам філолагаў. У 1955—1956 гадах ён быў перавыдадзены ў дзвюх кнігах для выкарыстання ў вучэбных і навуковых мэтах.

[Працяг будзе.]
Аляксандр КРЫВІЦКІ,
кандыдат філалагічных навук.

КЛАСІК БЕЛАРУСКАЙ ПРОЗЫ

ДА 75-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ К. ЧОРНАГА

У стварэнні новага героя, у распрацоўцы нацыянальнага характару Кузьме Чорнаму (Мікалаю Раманоўскаму) належыць у беларускай прозе асабе месца. Па сутнасці, ён стварыў нашу нацыянальную прозу, дастойную свайго народа і свайго часу, узвысіўшы яе да жанравай спеласці.

Цяпер мы гаворым — проза Чорнага, раман Чорнага, стиль Чорнага... Гэта справядліва, бо ён адзін і самабытны. Чорны першым з беларускіх пісьменнікаў дасягнуў сапраўднага псіхалагізму ў сваёй прозе, маштабнасці адлюстравання і глыбіні філасофскага асэнсавання жыцця. Пісьменнік выношава дзёрзкую, але бяспрэчна пасильную яму задуму — стварыць буйное, шматплановае эпічнае палатно, якое адлюстроўвае жыццё і барацьбу беларускага народа. Романы «Бацькаўшчына», «Трэцяе пакаленне», «Люба Лук'янская», «Трыццаць гадоў» уяўляюць сабой аснову гэтай вялікай задумы.

У гісторыі кожнай нацыянальнай літаратуры ёсць свае вышыні. У беларускай літаратуры побач з Я. Купалам і Я. Коласам узвышаецца К. Чорны. Велізарнае значэнне творчасці гэтага выдатнага майстра неаспрэчна.

К. Чорнага не стала, калі яму было ўсяго сорок чатыры гады. Сёння яму споўнілася б семдзесят пяць. Мог бы быць з намі: тры чвэрці стагоддзя — не мяжа чалавечага жыцця...

У дзень яго нараджэння група беларускіх пісьменнікаў паехала за сто сорок кіламетраў ад Мінска, у Цімкавічы, дзе прайшла маладосць Кузьмы Чорнага. На некалі разбуранай вайной зямлі калышуцца ўраджайныя нівы, у самах Цімкавічах красуюцца новыя пабудовы. Побач з Цімкавічамі вырас пасёлак — цэнтр саўгаснай сядзібы. Каля Скіп'ёўскага лесу, які ўвекавечыў прызакі ў аднайменнай аповесці, хутка разальцецца новае вадасховішча...

На радзіме Кузьмы Чорнага, як і па ўсёй Беларусі, святы захоўваюць памяць пра выдатнага пісьменніка.

НА УКРАЇНСКАЙ МОВЕ

Украінскія чытачы працягваюць вялікую цікавасць да беларускай літаратуры. Не залежаюцца на паліцах кнігарняў і бібліятэк творы беларускіх пісьменнікаў, выдадзеныя ў апошнія гады на украінскай мове. Гэта зборнік вершаў М. Танка «Хлеб наш надзеіны», романы І. Шамякіна «Снежныя зімы», Я. Брыля «Птушкі і гнёзды», У. Карпавы «Сотая маладосць»,

апавесць В. Быкава «Трэцяя ракета», «Хатынская апавесць» А. Адамовіча, двухтомная «Анталогія беларускай паэзіі». Сёлета ў выдавецтве «Дніпро» выйшла кніга апавесцей І. Шамякіна «Трывожнае ішасце», прадмову да якой напісаў І. Навуменка, здадзена ў друк апавесць В. Быкава «Воўчая зера», рыхтуецца да выдання раман Івана Мележа «Мінскі напрамак».

РАБОЧЫ І ДЗЕ ВА УНІВЕРСІТЭТ

Народны ўніверсітэт. Толькі пятнаццаць гадоў назад увайшло ў моўны ўжытак гэта словазлучэнне. За невялікі адрэзак часу створана шырокая разгалінаваная сетка гэтых устаноў, накоплены каласальны вопыт іх работы.

К канцу ўсесаюзнага грамадскага агляду народных універсітэтаў, вынікі якога мы цяпер падводзім, у рэспубліцы іх налічвалася 2 370 плюс 1 595 філіялаў, у якіх займалася звыш 460 тысяч чалавек. Гэта цэлая адукацыйная сістэма — складаная, шматгаліновая, якая патрабуе пастаяннай увагі і клопатаў. Не выпадкова таму прынцыпова важным для нас дакументам, што замацоўвае ролю і значэнне народных універсітэтаў, як зусім асобай, спецыфічнай формы масавай грамадскай самаадукацыі, з'явілася юрыдычнае замацаванне народных універсітэтаў у спецыяльным артыкуле «Асноўнага заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб народ-

най адукацыі». Гэта яшчэ адно сведчанне прызнання іх ролі ў сацыяльна-палітычным жыцці нашага грамадства. І прызнанне апраўданае. З невялікіх разрозненых ачагоў культуры, абмежаваных рамкахі асветніцтва, нашы народныя ўніверсітэты за 15 гадоў ператварыліся ў цэнтры масавага распаўсюджвання грамадска-палітычных, прыродазнаўчых, эканамічных, прававых ведаў.

Трэба асабліва падкрэсліць дэмакратычны характар народных універсітэтаў, якія развіваюць лепшыя традыцыі асветніцтва. Дэмакратызм універсітэтаў не толькі ў тым, што іх дзверы шырока адкрыты для любога, хто жадае вучыцца тут, што арганізатарамі і душой іх з'яўляюцца лепшыя прадстаўнікі ўсіх атрадаў нашай інтэлігенцыі. Шырокая дыферэнцыяцыя вучэбных праграм, улік разнастайных прафесійных, узроставых, агульнаадукацыйных інтарсаў слухачоў — вось у саім перш за ўсё заключаецца са-

САМ-НАСАМ З ШЭДЭЎРАМ

Яе з'яўлення з нецярплівацю чакалі. Яшчэ за некалькі тыдняў наперад газеты абвясцілі аб дні яе прыезду. І калі па вуліцах горада праймчалі некалькі фургонаў, акружаных міліцэйскім эскортам, які б'ю не столькі асцярогай, колькі знакам вялікай пашаны, мінчане ўжо ведалі, што ў Дзяржаўны мастацкі музей Беларусі прыбыла «Святая Інэса» Хусэпе Рыберы, а з ёю — яшчэ сорак дзевяць шэдэўраў Дрэздэнскай галерэі.

Экспазіцыя была разгорнута літаральна за некалькі дзён. 11 ліпеня к 10 гадзінам раніцы ад дзяржаўнага мастацкага музея пацягнулася даўжэзная чарга. Больш дасціпныя аматары вырашылі чакаць некалькі дзён, пакуль спадзе першая хваля ахвочых трапіць на выстаўку, але прайшоў тыдзень, за ім другі, і нашы дасціпны завагаліся, а потым падаліся да музея, вымушаныя адстаяць паўдня ў чарзе, каб другую палову дня правесці перад палотнамі слаўных італьянцаў, фламандцаў, галандцаў, іспанцаў, немцаў і французцаў.

— Я якраз з тых самых дасціпцаў, — прызнаўся мне Уладзімір Арэхаў, механік Галаўнога інфармацыйна-вылічальнага цэнтру Мінаўтатранса — мой сусед па чарзе, — некалькі разоў падыходзіў да музея, гляджу — народу ўсё не меншае. Я пачаў хвалявацца. Сёння не вытрымаў — прайшоў раніцай і стаў у чаргу. Стоячы тут, паспеў пазнаёміцца з многімі людзьмі. Перада мной стаяць тры сяброўкі з прафтэхвучылішча — Валя, Света і Лена, яны зараз па марожанае пачаў беглі. Нехта, кажучы, пажартаваў, што з канца чаргі да ўваходу — роўна шэсць пачак марожанага. Гэты жарт падхапілі, і вось мае суседкі вырашылі правесці яго верагоднасьць.

Чарга жыве сваім жыццём. Маладая жанчына ў акулерах вядзе сур'ёзнае спрэчку з уладаром вялікага скуранога партфеля, які ён час ад часу з рухам чаргі перасоўвае нагою на повае месца. Некалькі хлопцаў, відаць, студэнты, з цікавасцю слухаюць, як мужчына даводзіць сваёй суб'ясудніцы, што геданістычныя светапогляды венецыянскіх мастакоў эпохі Ренэсанса Тыцыяна і Ціцтарэта былі для свайго часу даволі прагрэсіўнымі, таму «Спячая Венера» Пальмы Старэйшага, як і тыцыянаўская

«Магдаліна» — работы па-свойму наватарскія. Тыя, хто прайшоў сюды другі ці трэці раз, а такіх страсных прыхільнікаў жывавісіў у чарзе нямала, дзеляцца сваімі ўражаннямі ад убачанага.

Нарэшце, Валя, Света і Лена, скамечыўшы паперкі ад апошняй, шостаў, порцы марожанага, а разам з імі і мы, пераступаем парог выставачнай залы. Тут пануе цішыня. Толькі ў розных баках чутны прыглушаныя галасы гідаў, якія знаёмяць з экспазіцыяй экскурсійныя групы калгаснікаў, рабочых, школьнікаў, якія прыехалі ў сталіцу і, вядома, не прамінулі магчымасці пазнаёміцца з шэдэўрамі слаўных жывавісіцаў. Трыццаць настаўнікаў фізікі і матэматыкі з сельскіх школ рэспублікі, слухачы курсаў прафесійнага ўдасканалення, засяроджана слухаюць тлумачэнні свайго гіда аб гісторыі стварэння вядомым нямецкім гравёрам Альбрэхтам Дзюрэрам сямі кампазіцый «Смутку Багамацеры».

Калі ўважліва прыгледзецца да наведвальнікаў выстаўкі, то заўважыш, што гэта людзі розных узростаў, прафесій і характараў. Адно з іх, спыніўшыся ля карціны, зазірнуць у каталог выстаўкі, які набылі перад уваходам сюды, нешта занатуюць у бланкіцік, падыходзіць да якой-небудзь групы, каб паслухаць гіда. Другія, яны асабліва вылучаюцца з гэтага шматлюддзя, падоўгу стаяць перад палотнамі, углядаючыся ў пямяныя фарбы, нібы ведучы бязгучны дыялог з вялікімі мастакамі і слухаючы адным ім чутныя галасы далёкіх часоў. Гэтыя лічаць сябе знаўцамі. Таму і паводзяць зусім інакш: крый божа, зазірнуць у каталог ці наблізіцца да экскурсавода! Яны ведаюць усё — эпохі, школы, стылі, прыёмы, погляды сваіх куміраў, зрэдку перакідаюцца паміж сабой рэплікамі, мнагазначна ківаюць галавамі.

Ля Рэмбрантавага аўтапартрэта спыняюся за плячыма ў саракагадовага прысадзістага мужчыны. Ён паварочваецца да мяне, а ў вачах радасць і здзіўленне:

— Ведаеце, паўгадзіны не магу адысці ад яго. Нешта трымае. Гэты кавалачак сонечнага святла, праліты на твар мастака, нібы зрабіў мяне відучым, мае асабістыя жыццёвыя вытокі, адкуль я пачынаюся як свядомая істота, сталі мне

бліжэйшымі і зразумелымі. Я зразумеў сябе... За гэтыя паўгадзіны столькі ўспомнілася! Знайшліся адзінкі сваім былым намерам і ўчынкам, сваім справам.

Ён вельмі хваляваўся. Намагаўся гаварыць цішэй, але ўжо некалькі чалавек акружыла нас, слухалі перарывісты голас гэтага чалавека.

— Вы мастак?
— Чаму? — нека знійкавеў ён. — Я працую эканамістам... Праўда, у дзяцінстве маляваў, але хто з нас не маляваў?

Ён яшчэ нешта гаварыў пра дзяцінства, пра вайну... Спытаць яго прозвішча я так і не адважыўся.

Цесна было каля Вермераўскай «Дзяўчыны, якая чытае пісьмо», ля палочен Ван Дэйка, Рубенса, Ван Гога, Веласкеса, Вато, Тулуз-Латрэка. А ля «Святой Інэсы» Рыберы ў звычайным шклянным слоіку стаялі белыя рамонкі. Хто прынёс іх, не ведаю. Але служачыя выстаўкі казалі, што свежыя кветкі перад «Інэсай» з'яўляюцца кожны дзень.

Любоў Турбіна, супрацоўнік інстытута генетыкі АН БССР, была крыху засмучаная:

— Вельмі міла выглядаюць кветкі, прынесеныя ўдзячнымі наведвальнікамі. Мне проста шкада, што не я першая гэта зрабіла. Тым больш — ля палатны Рыберы я правяла не адну гадзіну. Сёння прайшла трэці раз, але толькі да яе, да «Святой Інэсы». Дома ў мяне ёсць некалькі рэпрадукцый гэтай карціны, але нішто не можа параўнацца з непасрэдным уражаннем, калі стаіш вась так, саманасам з шэдэўрам, у захапленні ад геніяльнага тварэння чалавечых рук, чалавечага розуму, чалавечай душы! З'яўляецца безліч пачуццяў, перажываеш такое хваляванне, якога б хапіла на месяц размеранага жыцця. Я ведаю, што не раз яшчэ прыйду сюды і праживу некалькі гадзін захаплення і шчасця.

Такіх розных людзей роліць адно — вялікая любоў да мастацтва, духоўная культура і пастаянная патрэба ў прыгожым. Такія нашы людзі. І хай віруе ля мастацкага музея шматлікая чарга. Есць вялікая сувязь часоў паміж чаргою за хлебам у 20-ым годзе, за віноўкай — у 41-ым і гэтай, сённяшняй, — за хараством.

Алесь ГАУРОН.

ЭКСПАЗІЦЫЮ Цэнтральнага музея імя У. І. Леніна ў Маскве папоўнілі 15 мазайчных работ вядомай французскай мастачкі Надзеі Хадасевіч-Лежэ. Урад-жанка Беларусі, удзельніца французскага Супраціўлення, вядомы грамадскі дзеяч, яна аддае шмат сіл барацьбе за мір і прагрэс. Некалькі гадоў назад мастачка перадала ў дар Савецкаму Саюзу больш за дзве тысячы рэпрадукцый шэдэўраў сусветнага мастацтва. Частка з іх экспанавалася ў Мінску.

У апошнія гады Н. Лежэ стварыла больш за сто буйных мазайчных палотнаў. Сярод іх партрэты К. Маркса, У. І. Леніна, М. Тарэза, У. Макоўскага, герояў Вялікай Айчыннай вайны, савецкіх касманаўтаў і іншыя.

ТВОРЧАЕ АБ'ЯДНАННЕ «Летаніс» кінастудыі «Беларусьфільм» выпусціла на экраны рэспублікі новы дакументальны каларны фільм «Беларусь сёння».

Гледачы як бы робяць падарожжа па гарадах і сёлах рэспублікі, наведваюць яе гераічную сталіцу, памятныя мясціны, знаёмяцца з лепшымі працаўнікамі вытворчасці, даведаюцца аб дасягненнях Савецкай Беларусі ў прамысловасці, сельскай гаспадарцы, навуцы і культуры.

У 1948 ГОДЗЕ Дзяржаўнае выдавецтва БССР выпусціла кнігу «Ніколі не забудзем». Прадмову да гэтага зборніка апавяданняў, як вядома, напісаў народны паэт Беларусі Якуб Колас. Ён горава вітаў яе выхад і выказаў сваё жагданне:

«Напісаная нашымі дзецьмі кніга аб вайне павінна стаць здабыткам не толькі чытачоў Савецкай Беларусі — яна варта таго, каб яе перакласці на мовы іншых народаў Савецкага Саюза».

З таго часу кніга неаднаразова выдавалася ў нашай рэспубліцы і за яе межамі. Нядаўна на свайго роднай мове з ёй пазнаёміліся кіргізскія школьнікі.

У шматлікіх гуртках мастацкай самадзейнасці Палаца культуры энергетыкаў Беларускага займаюцца больш як 500 мыхароў горада. У палацы рэгулярна адбываюцца сустрэчы з цікавымі людзьмі, праводзяцца дыспуты, маладзёжныя вечары, наладжваюцца выстаўкі.

НА ЗДЫМКАХ: трубачы Сярожа КЛІМОВІЧ і Сярожа ЧАЙЧЫЦ на рэпетыцыі эстраднага аркестра школьнікаў; удзельніца танцавальнага ансамбля — апаратчыца хімічнага цэха Бярозускай ДРЭС Валянціна МАЙСЕЕВА.

Фота Э. КАБЯКА.

праўдны дэмакратызм гэтай, паводле слоў Леніна, «формы самаадукацыі і самаразвіцця рабочых і сялян».

Разнастайнасць відаў і тыпаў народных універсітэтаў, іх мэтавага прызначэння сведчыць аб вялікіх магчымасцях гэтых грамадскіх навучальных устаноў. Цяпер у рэспубліцы народныя універсітэты дзейнічаюць па 27 галінах ведаў. Найбольш выскокая ўдзельная вага універсітэтаў педагогічных ведаў для бацькоў. Прынцыпова важным з'яўляецца масавы пераход іх у сёлетнім навучальным годзе на праграмы сямейна-бытавой культуры, якія даюць бацькам комплексныя веды па метадыцы сямейнага выхавання. Таксама шырока прадстаўлены народныя універсітэты сельскагаспадарчых ведаў, здароўя, культуры. Вялікую папулярнасць набылі за апошні час універсітэты прававых ведаў, што сведчыць аб растучай цікавасці савецкіх людзей да праблем дзяржаўнага будаўніцтва, савецкай дэмакратыі, сацыялістычнай законнасці.

Асобае месца ў сістэме самаадукацыі працоўных занялі універсітэты грамадска-палітычных ведаў. Вывучэнне ў іх праблем марксісцка-

ленінскай тэорыі, важнейшых пытанняў навуковага камунізму спалучаецца з выхаваннем у слухачоў класавога падыходу да ацэнкі з'яў і падзей сучаснага жыцця, глыбокім асэнсаваннем сацыяльных працэсаў у жыцці грамадства. Універсітэты грамадска-палітычнага профілю дзейнічаюць цяпер практычна ў кожным горадзе і раённым цэнтры. Аднадзё і раённыя ўзмоцненыя рабочыя па расшырэнню іх тэматычнай накіраванасці. Распаўсюджаны таксама універсітэты па вывучэнню жыцця і дзейнасці У. І. Леніна, яго тэарэтычнай спадчыны, матэрыялаў XXIV з'езда КПСС, міжнародных адносін, навуковага атэізму і інш.

Цяпер вельмі часта гавораць аб так званым працэсе маральнага абясцэньвання ведаў. Імклівы паток навуковых адкрыццяў і навінак выклікае працэс старэння, амартызацыі ведаў, пастаянную патрэбнасць папаўнення і ўдасканалення іх. Гэты працэс датычыць спецыялістаў не толькі ў сферы матэрыяльнай вытворчасці, але і ў галіне асветы, аховы здароўя, культуры.

У гэтых умовах праблема павышэння кваліфікацыі вытворчых кадраў, узбраенне

навейшымі навуковымі дасягненнямі ўсіх працоўных — рабочых, калгаснікаў, інжынерна-тэхнічных работнікаў, інтэлігенцыі — у вялікай меры ўскладаецца і на народныя універсітэты. Яны здольныя задаволіць растучую патрэбнасць насельніцтва ў ведах.

У агульнай групе адукацыйных устаноў, звязаных з павышэннем вытворчай кваліфікацыі кадраў, важную ролю адыгрываюць народныя універсітэты навукова-тэхнічных, эканамічных, сельскагаспадарчых ведаў. Звяртае на сябе ўвагу іх значны колькасны рост. Сёлетні ў рэспубліцы функцыянуе каля 400 народных універсітэтаў, у якіх займаюцца спецыялісты, занятыя ў сферы матэрыяльнай вытворчасці. Да вучобы прыцягнута больш як 80 тысяч інжынерна-тэхнічных работнікаў, перадавых рабочых, спецыялістаў сельскай гаспадаркі. Асабліва інтэнсіўны колькасны рост назіраецца ў сістэме народных універсітэтаў эканамічных ведаў. Літаральна за апошнія 4 гады колькасць універсітэтаў гэтага профілю і лік навучэнцаў у іх выраслі амаль у 5 разоў.

Відавочна вялікая роля,

якую адыгрываюць народныя універсітэты ў эканамічнай падрыхтоўцы інжынерна-тэхнічных кадраў. Акрамя гэтай задачы, яны ўзялі на сябе яшчэ адну, не менш адказную і складаную: падрыхтаваць кадры для арганізацыі эканамічнага ўсенавучу ў вытворчых калектывах. Задача ставіцца цяпер такім чынам: не толькі даламагчы інжынерна-тэхнічным кадрам павысіць сваю эканамічную адукацыю, але і перадаць атрыманыя веда рабочым.

Не менш востра стаіць сёння перад арганізатарамі універсітэтаў і другая задача, звязаная з развіццём сацыяльнай актыўнасці слухачоў, фарміраваннем у іх творчай актыўнасці, высокай свядомасці. Менавіта сюды накіроўваюць свае намаганні грамадскія саветы лепшых народных універсітэтаў. Можна прывесці сотні прыкладаў, калі ў працэсе вучобы нараджаліся важныя напрамкі тэхнічнага і эканамічнага пошуку, выўляліся і прыводзіліся ў дзеянне дадатковыя рэзервы вытворчасці. На многіх прадпрыемствах рэспублікі менавіта слухачы народных універсітэтаў з'яўляюцца прыкладам у арганізацыі сацыя-

лістычнага спаборніцтва, ініцыятарамі рознага роду патрыятычных пачынанняў — усюго таго новага і перадавога, што садзейнічае павышэнню прадукцыйнасці працы, паспяховаму выкананню пяцігадовага плана. Вось толькі адзін канкрэтны прыклад. Шырока разгарнулася на Мінскім тонкасувоным камбінаце сацыялістычнае спаборніцтва пад дэвізам «Пяцігодку — за чатыры з палавінай гады». Ініцыятар яго — слухачка універсітэта тэхнічна-эканамічных ведаў Н. Галавіна.

Складаныя і адказныя задачы стаяць перад народнымі універсітэтамі ў перададзеным завяршэнні ўсесаюзнага грамадскага агляду. Пройдзе некалькі месяцаў, і мы даведаемся імёны пераможцаў, назавем лепшых. Але сутнасць нават не ў асобных, няхай і добрых прыкладах. Галоўнае ў тым, што народныя універсітэты сапраўды занялі дастойнае месца ў агульнай рабоце партыі па фарміраванню новага, усеабова развітага чалавека.

Любоў ГРЫЦКЕВІЧ, вучоны сакратар рэспубліканскага Савета народных універсітэтаў.

